

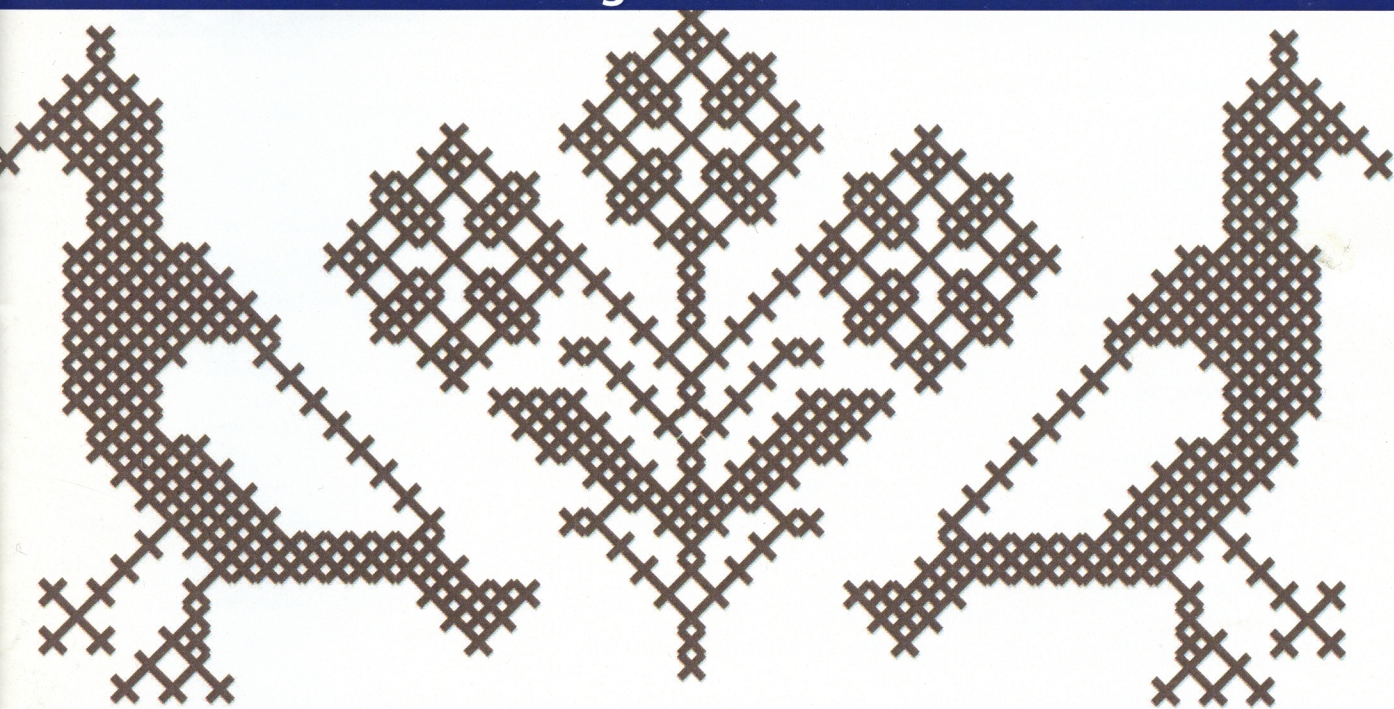
4/2015

NÁRODNÁ OSVETA

ČASOPIS PRE ROZVOJ MIESTNEJ KULTÚRY A ZÁUJMOVEJ ČINNOSTI

Digitalizácia kultúrneho dedičstva

Výšivky + Kompaník = Best of the Best pre Slovensko

Databáza českého divadla ako dôvod zahraničnej závidisti

TEXT: MILAN STROTZER, VEDÚCI ÚLOHY, NIPOS, PRAHA

Divadelní ochotníci zo všetkých okolitých krajín závidia Českej republike jej databázu amatérskeho divadla, ktorá je rozsiahlym, bohato štruktúrovaným dielom encyklopedického charakteru. Vznikla ako jeden z troch podprojektov spoločného projektu Národného informačného a poradenského strediska pre kultúru v Prahe (NIPOS) a Inštitútu umenia – Divadelného ústavu v Prahe. Tento projekt s názvom Uchovanie a prezentácia kultúrneho dedičstva českého a svetového divadla získal prestížny európsky grant z tzv. Nórskeho fondov (2008 – 2010).

Databáza je dielom encyklopedického charakteru, ktoré postupne spracúva dvestoročnú históriu i súčasnosť českého ochotníckeho (amatérskeho) divadla formou slovníkových hesiel súborov, osobností, miest, v ktorých sa hralo divadlo, divadelných prehliadok amatérskych súborov a ich ročníkov. Heslá sú vzájomne previazané sieťou väzieb a vybavené obrazovou a textovou dokumentáciou, bibliografiou a odkazmi na archívy, v ktorých sú uložené ďalšie materiály.

Vzniku databázy predchádzala snaha spracovať a knižne vydať históriu českého ochotníckeho divadla. Doklady o mohutnom ochotníckom dianí v českých krajinách neboli až do konca 80. rokov minulého storočia ako celok nikdy spracované, zostávali roztrúsené v mnohých divadelných časopisoch, publikáciách mapujúcich čiastkové obdobia či oblasti divadelného diania, almanachoch, novinových článkoch a pod. Závideli sme slovenským amatérskym divadelníkom, že majú históriu ochotníckeho (amatérskeho) divadelného diania zmapovanú a zachytenú ako celok v knižnej podobe (Ladislav Čavojský, Vladimír Štefko: Slovenské ochotnícke divadlo 1830 – 1980, Bratislava, Obzor 1983, či Vladimír Štefko: Premeny slovenského ochotníckeho divadla, Bratislava, Obzor, 1984).

Táto slovenská inšpirácia dala podnet na spracovanie a vydanie súboru objemných a obrazovo vybavených publikácií, mapujúcich

históriu českého amatérskeho divadla. Zamýšľané trojväzkové vydanie sa stalo skutočnosťou. Postupne vyšli:

- Cesty českého amatérskeho divadla / Vývojová tendencia, Praha, IPOS 1988. Publikácia je prvým uceleným spracovaním dejín českého amatérskeho divadla. Zahŕňa vývoj od formovania českej divadelnej kultúry v 12. storočí až do súčasnosti – roku 1997. Knihu pripravil pätnásťčlenný autorský kolektív.
- Bibliografia českého amatérskeho divadla, Praha, IPOS 1999. Publikácia zahŕňa odkazy na historické, teoretické, dokumentačné aj inštruktážne a metodické texty. Obsahuje súpis článkov a publikácií v súvislosti s festivalmi a prehliadkami všetkých odborov.
- Miestopis českého amatérskeho divadla, I. diel (A-M), Praha, IPOS 2001. Kniha zachytila divadelný život v 2 705 miestach Českej republiky.
- Miestopis českého amatérskeho divadla, II. diel (N-Ž), Praha, IPOS 2002. Kniha zachytila divadelný život v 3 609 miestach Českej republiky.

Pôvodne plánované trojväzkové dielo sa rozrástlo na štyri zväzky. Miestopis doložil, že v českých krajinách sa divadlo hrávalo takmer v každej obci, často i v najmenších dedinkách. A tak neostalo iné, ako tento objemný materiál rozložiť do dvoch kníh s celkovým počtom 1 304

strán formátu A4. Miestopis pripravili Vítězslava Šrámková a Jiří Valenta s okruhom spolupracovníkov.

Práve tieto knižné publikácie boli impulzom na vznik webovej prezentácie. Hneď po vydaní prvej sa ozvali divadelné súbory s námietkou, prečo tiež nie sú v knihe uvedené. To sa dalo ľahko vysvetliť, pretože hovorila o základných cestách vývoja hnutia a tendenciách v jednotlivých oblastiach divadla. Po vydaní miestopisu tieto hlasy zosilneli, a to navzdory tomu, že spracovávatelia opakovane vyzývali miesta, súbory a osobnosti amatérskeho divadla, aby poskytli podklady. Vypočítaní však často neboli. Nové podklady začali prichádzať po vydaní knihy. Bolo by neúnosné vydávať dopĺňajúce informácie knižne, a tak vznikla myšlienka urobiť tak na webových stránkach. Tam sú počiatky existencie Databázy českého amatérskeho divadla.

Prvým krokom bolo tzv. preklopenie obsahu vydaných kníh do webovej databázy. Materiál bolo treba nanovo štruktúrovať, a najmä pokiaľ ide o miestopis, upraviť strohé, nepríliš čítavé heslá z encyklopedickej formy do prijateľnej podoby pre používateľov. Vznikli tak jednotlivé bázy a väzby medzi nimi. Základnými bázami sú Miesta (geografické celky), v ktorých sa hralo ochotnícke (amatérske) divadlo, Divadelné súbory, Osobnosti amatérskeho divadla, Prehliadky amatérskeho divadla a s nimi súvisiace jednotlivé Ročníky prehliadok,

Organizácie súvisiace s amatérskym divadelným dianím, Bibliografia, Fotodokumentácia (fotografie z činnosti súborov a organizácií, ale tiež fotokópie listinných dokumentov, plagátov atď.). Boli vytvorené aj ďalšie doplnujúce bázy, a síce Texty a Prílohy. Časom vznikla potreba vzniku nových báz: Albumy, Výstavy, Video, Mapa českého amatérského divadla, Kalendárium, Zahranicie (krajanské, po česky hrajúce súbory) a najnovšie Vzdelávacie projekty (predovšetkým dlhodobé kurzy, ktoré nemajú bezprostrednú väzbu na vzdelávacie akcie, ktoré sa uskutočňujú pri divadelných prehliadkach). Existujú aj ďalšie podporné bázy, ako napríklad Pojmy, Skratky, Odkazy na archívy, Odkazy na webové stránky a i.

K základným bazám patrí aj zatiaľ nespomenutá Opona. Konkrétne Maľované opony divadiel českých krajín, ktorá má v databáze akési výlučné postavenie. Súčasťou projektu Uchovanie a prezentácia kultúrneho dedičstva českého a svetového divadla, podporeného grantom z Nórskeho finančného mechanizmu, bolo vydanie výpravnej knihy Maľované opony divadiel českých krajín. Bol to výsledok štvorročného výskumu. Vďaka nemu bol prvý raz verejnosti predstavený súhrnný prehľad známych i zabudnutých divadelných opón – od Hynaisovej v pražskom Národnom divadle či zámočského divadla v Českom Krumlove až po opony javísk a dedinských hostincov alebo bábkových divadiel. Objavná, výtvarne osobitá a zaujímavá 412-stranová kniha sa stala podnetným príspevkom k téme starostlivosti o uchovanie kultúrneho dedičstva. Obsahuje 248 vyobrazení maľovaných opón. Vyšla na sklonku roku 2010 a jej obsah dopĺňa Databázu českého amatérského divadla.

Všetok materiál nebol len nanovo štruktúrovaný pre potreby webovej prezentácie, ale predovšetkým sa priebežne dopĺňa a spresňuje tak vlastným bádateľským výskumom, ako aj informáciami externých spolupracovníkov. Databáza

je koncipovaná ako otvorená, nezameriava sa len na zaznamenanie histórie, ale aj na aktuálne amatérske dianie. Spustená bola v novembri 2005.

Od roku 2011 zabezpečuje NIPOS práce v súvislosti s udržateľnosťou projektu financovaného v rokoch 2008 – 2010 z FM EHP/Nórska – CZ0089 Uchovanie a prezentácia kultúrneho dedičstva českého a svetového divadla, konkrétne podprojektu č. 3 – Databáza českého amatérského divadla. Česká republika sa zaviazala tzv. Nórskym fondom EHP podporovať udržateľnosť projektu najmenej 10 rokov. V súčasnosti na databáze pracujú dvaja zamestnanci NIPOS a šesť stálych externých spolupracovníkov na zmluvy o dielo a dohody o vykonaní práce. V prepočte ide zhruba o dva pracovné úväzky. Celkovo teda zabezpečujú práce na databáze v prepočte štyria pracovníci.

Tento pracovný tím sa v režime tzv. udržateľnosti zaoberá predovšetkým nasledujúcimi činnosťami:

Jednou z hlavných úloh je revízia hesiel geografických celkov, predovšetkým jednotlivých miest, a sprístupnenie získaných dát verejnosti. Ide o to, že v čase, keď bola práca na projekte databázy podporovaná Nóorskymi fondmi, a to nemalými čiastkami, pracovalo na diele pomerne veľké množstvo externých spolupracovníkov. Získavali informácie z najrôznejších zdrojov, v ktorých boli napríklad divadelné súbory pomenované odlišne. A tak sa stalo, že jeden a ten istý súbor nebol zapracovaný do jedného hesla, ale do dvoch či viac hesiel. Podobných príkladov by bolo možno uviesť celý rad. Často ide o chybné miestopisné určenie, zapríčinené zhodnými názvami miest. To treba napraviť. Je to mravčia práca, vyžadujúca si značnú erudíciu. Postupujeme pri nej po jednotlivých krajoch a ich okresoch. Doteraz sa nám podarilo zrevidovať tri kraje zo štrnástich.

Ďalšou z úloh je získavanie údajov zo štátnych okresných archívov a múzeí vrátane národného. Tam

je uložené nedozerné množstvo materiálu. Sú v nich archivované povolenia na produkciu, plagáty a najrôznejšie ďalšie materiály. Z nich získavame povedomie o nemalom množstve súborov a ich činnosti, ktoré doteraz databáza nezaznamenala. Získanie informácií z jedného okresného archívu však znamená zhruba polročnú časovú dotáciu jedného pracovníka, ale na druhej strane získanie dát, ktoré rastú geometrickým radom. Personálne obsadenie databázy nám nedovoľuje masívnejšie zisťovanie z týchto zdrojov. Zatiaľ sme sa zamerali na získavanie informácií v tých oblastiach, kde sme v porovnaní s inými zaznamenali nízky počet evidovaných miest a divadelných súborov. Prax ukázala, že po preštudovaní záznamov okresného archívu (napr. v Kolíne) je skutočnosť diametrálne odlišná od dát, ktoré sme zaznamenali pôvodne.

Obrovský rezervoár informácií priniesol boom internetu, na webových stránkach obcí možno postupne nachádzať digitalizované kroniky obcí i spolkov. K tomu sa pridávajú webové stránky jednotlivých divadelných súborov. To je ďalší veľký zdroj dát, volajúci po ich preskúmaní, a to nielen z hľadiska historického, ale aj pokiaľ ide o súčasné dianie. Využívame ho nielen pri revízii geografických celkov, ale aj na zaznamenávanie aktuálnych aktivít divadelných súborov. Opäť sú to zdroje, ktoré pre časovú náročnosť nemožno pri terajšom personálnom obsadení dostatočne využiť.

Boom digitálnej fotografie nám priniesol nebyvalé množstvo záberov z inscenácií. Našou snahou je dopĺňať heslá súborov, prehliadok a i. obrazovým materiálom. Zatiaľ čo pri zrode databázy boli jej spracovatelia vďační za každú jednu fotografiu, dnes sme doslova zaplavovaní fotografiami a len ťažko sa snažíme držať krok s ich aktuálnym zapracovaním do databázy. To sa týka predovšetkým divadelných prehliadok. Nejde totiž len o to, fotografie do databázy vložiť, treba ich náležite opísať, vytvoriť väzby nielen na ročník tej-ktorej prehliadky, ale tiež na heslo príslušného divadelného

súboru, resp. konkrétnej osobnosti. Boom digitálnej fotografie si vynútil vytvorenie bázy Albumy. Množstvo fotografií sa totiž pri niektorých heslách stalo neprehľadným. A tak v súčasnosti napríklad snímky z jednej inscenácie ukladáme do albumov k heslu súboru či prehliadky, potom je pripojená jedna reprezentatívna fotografia, ďalšie si môžu používatelia webových stránok prezrieť v pripojenom albume.

Vyzývame na spoluprácu externistov – amatérskych divadelníkov, najmä na vytváranie a dopĺňanie hesiel osobností a divadelných súborov. A naša práca spočíva v značnej miere v urgovaní, čím strávime viac času ako vložení získaných dát do databázy.

Priebežne mapujeme súčasné dianie. Slúžia nám na to najmä divadelné prehliadky, ktoré dnes majú vlastné webové stránky, z ktorých možno získavať podstatné informácie pre databázu. Čoraz častejšie ich možno nájsť v digitálnej forme prehliadkových spravodajcov či programových brožúr, čo spracovateľom databázy veľmi uľahčuje prácu. Ďalším zdrojom informácií sú divadelné periodiká (Amatérská scéna, Divadelní Hromada, Loutkář, Tvořivá dramatika a i.). Väčšina z nich prešla len na

digitálnu verziu alebo vychádza v tlačenej i digitálnej verzii. Aj to predstavuje nemalé uľahčenie pri získavaní dát.

Jednou z našich prestížnych úloh je ďalšie mapovanie maľovaných opôn, ich dokumentácia a zverejňovanie novoobjavených opôn na stránkach databázy. V roku 2014 sa podarilo novo zdokumentovať 51, v roku 2015 ešte 10, ďalších najmenej 6 máme vyhladených.

Našou snahou je tiež vyhľadávanie filmových záznamov divadelných predstavení a ich sprostredkovanie používateľom databázy. V súčasnosti ide predovšetkým o videozáznamy urobené na celoštátnych prehliadkach v jednotlivých druhoch divadla či videozáznamy predstavení urobené samotnými divadelnými súborami. Aktuálne spracúvame rezervoár záznamov predstavení, ktoré sa nám podarilo získať zo súkromného archívu kameramana Stanislava Šmída, ktoré urobil v rokoch 1992 – 2007. Z väčšej časti boli realizované na významných celoštátnych divadelných prehliadkach amatérského divadla (Jiráskův Hronov, Divadelní Třebíč, FEMAD Poděbrady, Divadelní Děčín, Dětská scéna Ústí nad Orlicí, Krakonošův divadelní podzim), sčasti aj na iných prehliadkach. Stanislav

Dôležitou súčasťou databázy českého amatérského divadla sú aj informácie o tom, kto dáta spracúval a vkladal. Napríklad na podstránke Geografické celky: Hierarchické členenie miest je uvedené: Dáta postupne od roku 2004 spracúvajú a vkladajú: PhDr. M. Strotzer, PhDr. V. Šrámková, Mgr. J. Valenta, Mgr. J. Němec, Ing. M. Cais. Určitý čas sa na tejto úlohe podieľali kolegyne: S. Bezoušková, J. Jedličková, L. Novotná, A. Šindelářová, J. Valentová, A. Havlíková. Spolupracovníci z miest, okresov a regiónov, ktorí spracovali podklady pre heslá a bez ktorých by sa táto práca nedala realizovať, sú uvedení pri konkrétnom geografickom celku.

Šmíd tak zachytil na filmovom páse to najlepšie, čo sa v amatérskom divadle v uvedených rokoch urodilo. Z viac ako 700 záznamov bolo vybraných 600 najvýznamnejších. Väčšina bola pôvodne nakrútená na analógových nosičoch VHS a bolo ich treba digitalizovať a potom umožniť prostredníctvom servera YouTube ich zverejnenie v databáze. Každé video je doplnené opisujúcim textom vrátane osôb a obsadenia. Šmídov archív bol získaný pre databázu takpovediac o päť minút dvanásť. Stanislav Šmíd nebol príliš naklonený zapožičiavaniu originálnych záznamov, maximálne poskytol kópiu, ktorá prinášala vo formáte VHS značne zníženú kvalitu záznamu. Vďaka dlhoročným osobným kontaktom sa podarilo Stanislava Šmída presvedčiť, aby poskytol záznamy pre databázu. Sám ich začal digitalizovať. Stihol zhotoviť 80 videí, pokračovať mu znemožnila ťažká choroba. V práci na digitalizácii však pokračovala jeho dcéra. A tak cenný archív neskončil v koši, ale v Databáze amatérského divadla. Šmídov videoarchív je v súčasnosti plne zdigitalizovaný, ale do databázy je zapracovaných len zhruba 50 percent. Ide o časovo náročnú prácu, a to nielen pri prevode na YouTube, ale tiež pri vyhľadávaní zdrojov pre popisky a ich vloženie do databázy.

Priebežne spracovávame a dopĺňame heslá zo zdrojov dodaných fyzickými osobami, ktoré prichádzajú s dokumentáciou z pozostalosti svojich predkov alebo s výsledkami svojho záujmového bádania. V tých prípadoch väčšinou nejde o jednoduchý prepis do databázy, ale o zložitejší proces, v ktorom sa treba dopátrať relevantného pomenovania, vročenia, v prípade obrazového materiálu jeho čo najpresnejšieho opísania atď. K tomuto druhu činnosti patrí spracúvanie informácií, ku ktorým sa dostávame prostredníctvom formulárov, ktoré sú v databáze k dispozícii používateľom pod jednotlivými heslami. Opäť nejde väčšinou o obyčajný prepis, ale informácie treba precizovať spätnými otázkami a žiadosťami o spresnenie.

Jednou z ďalších úloh je mapovanie a vytváranie hesiel o výstavách venovaných amatérskemu divadlu vrátane získavania obrazového materiálu.

Priebežne sa snažíme zlepšovať používateľské prostredie databázy. Pripravili sme napríklad prehliadače obrazových dokumentov a albumov. Nastúpili sme cestu od encyklopedickej strohosti k čítavosti záznamov.

Podľa vývoja aktuálnych potrieb sa redakčný systém databázy upravuje tak, aby umožňoval pracovníkom databázy jednoduchšiu, a teda rýchlejšiu prácu pri vkladaní dát a obrazových materiálov, tiež súhrnné opravy výrazov, vyhľadávanie podľa presných fráz, aby sprostredkoval tematické či štatistické výkazy atď.

V databáze je rubrika Amatéri seba, v ktorej môžu používatelia samostatne zverejňovať pozvánky na divadelné festivaly, premiéry či reprízy a tiež inzerovať ponuky hereckých príležitostí, technického vybavenia a i.

Zakladatelia databázy PhDr. Vítězslava Šrámková a MgA. Jiří Valenta získali v roku 2007 Cenu ministra kultúry „za prínos k rozvoju českej kultúry“ s prihliadnutím na realizáciu projektu Databázy českého amatérského divadla a Maľované opony divadiel českých krajín i na predchádzajúce práce venované histórii amatérského divadla v Českej republike.

Krátka štatistika ku koncu roku 2015

201 830 záznamov, obrazových a listinných dokumentov, z toho je verejnosti prístupných **168 922**, **15 208** je rozpracovaných, zvyšok sú interné záznamy. Z celkového počtu je:

- 98 598** obrazových dokumentov;
- 33 214** hesiel divadelných súborov;
- 14 981** textov (napr. recenzie, články, súpisy repertoárov a pod.);
- 9 839** zaznamenaných geografických celkov, v ktorých sa hralo divadlo;
- 6 897** mapových podkladov;
- 6 235** hesiel ročníkov prehliadok;
- 6 464** albumov (fotodokumentácia inscenácií, vzdelávacích akcií a i.);
- 4 391** bibliografických údajov;
- 1 848** príloh (vo formátoch doc, docx, pdf);
- 2 323** webových odkazov;
- 1 289** fotokópií stránok Miestopisu českého amatérského divadla;
- 1 185** hesiel prehliadok;
- 1 118** položiek Kalendária;
- 835** hesiel organizácií spojených s ochotníckym divadelným dianím;
- 671** hesiel o maľovaných oponách;
- 639** videozáznamov;
- 209** hesiel o výstavách venovaných amatérskemu divadlu;
- 21** hesiel vzdelávacích projektov (okrem prehliadky či dlhodobých).

Ročný prírastok nových hesiel a dokumentov v posledných rokoch sa pohybuje medzi 12- a 18-tisícmi.

Napriek pomerne úzkemu vymedzeniu databázy na oblasť českého amatérského divadla je databáza navštevovaná:

- 20. 7. 2013 bol zaznamenaný milióny návštevník (od novembra 2005);
- 14. 10. 2015 bolo zaznamenaných 1 417 559 návštevníkov stránok;
- týždenne stránky databázy navštívi 3,5- až 4-tisíc používateľov, denne ich je priemerne 500-550.